

PREDGOVOR

Monografija *Izgradnja i funkcionisanje države Crne Gore* rezultat je realizacije, od maja 2009. do 1. maja 2010. godine, potprojekta sa istim nazivom. Jednog od deset potprojekata¹ realizovanih u okviru projekta *Crna Gora u XXI stoljeću – u eri kompetetivnosti*. Realizovan je metodološkim postupcima i ciljevima sa kojima je realizovan *Projekat* u cjelini², utvrđenim od Autorskog tima za njegovu realizaciju. Metodološkim postupcima i ciljevima čija je sržna sadržina: na rezultatima u proteklom vremenu ostvarenim kontinuiranim naučnim istraživanjima i izučavanjima u CANU i drugim naučnim i stručnim ustanovama i kreativno-kritičkim analizama sadržine i ciljeva strategija države Crne Gore za djelovanje u pojedinim oblastima; izučavanja savremenih teorijskih znanja o razvojnim tendencijama u svijetu i u bližem okruženju; naučno izučavanje podataka u raspoloživim zvaničnim i drugim dokumentima i publikacijama o kretanjima i tendencijama razvoja u Crnoj Gori, u ekonomiji, obrazovanju, kulturi, nauci i tehnologiji, ekološkoj oblasti, sistemu vrijednosti, izgradnji države i njenih institucija i drugim oblastima – a ne na posebnim istraživanjima u okviru realizacije ovog projekta – naučno objektivno iskazati nalaze o sadašnjem stanju i problemima u Crnoj Gori i *kreirati viziju ključnih pravaca razvoja Crne Gore u svakoj od deset oblasti* u sada sagledivom vremenu, u narednim decenijama XXI stoljeća. Viziju sa uvažavanjem i realno očekivanih mogućnosti (povoljnih i onih koje mogu biti prepreke razvoju) u narednim decenijama. I da se pod *ključnim* pravcima podrazumijevaju oni koji odlučujuće ili i presudno usmjeravaju tokove razvoja, više ili manje predodređuju operativno akciono djelovanje sa ciljem iznalaženja metoda, načina i tehnika rješavanja konkretnih problema u svakoj razvojnoj etapi, u bližoj i daljoj budućnosti, zavisno od ukupnih okolnosti i novih znanja koja će obezbjeđivati nauka. Podrazumijeva se njihovo identifikovanje tako da budu dovoljna i jasna osnova za smjer razmišljanja i akciono-operativno djelovanje sa tim ciljem.

¹ Ti potprojekti su: *Ekonomski razvoj, Obrazovanje, Nauka i tehnologija, Kulturno okruženje, Životna sredina i održivi razvoj, Integracija u evropske i evroatlantske strukture, Populacioni aspekti, Energija, Pitanja vrijednosti*.

² Realizacijom Projekta u cjelini rukovodio je Autorski tim sastavljen od pet članova CANU i šest redovnih profesora univerziteta.

Primjenjujući citirana metodološka i ciljna načela cijelog *Projekta*, realizaciju ovog potprojekta organizovao je i koordinirao Saradnički tim u sastavu: akademik Mijat Šuković (rukovodilac tima), doc. dr Dražen Cerović, mr Jelena Popović i mr Boris Bastijančić. U toku njegove realizacije tim je održao 11 sastanaka. Na početku je definisao da u ovom potprojektu, za razliku od drugih potprojekata, tematika razvoja države Crne Gore obuhvata: definisanje njene uloge, njenih funkcija i odgovornosti u razvoju; identifikovanje osnovnih principa koji karakterišu njeno biće i na kojima se ima zasnivati njena izgradnja; ciljeve njene izgradnje; određenje oblika organizacije njene vlasti; identifikovanje problema i pravaca unapređivanja i modernizacije njenih najvažnijih organa – Skupštine, izvršne grane vlasti, sudstva, Državnog tužilaštva, Ustavnog suda. Saglasno tome odabrao je eksperte-saradnike za izradu ekspertskih vizija o razvoju u pojedinim od tih oblasti, pojedinačno ih upoznao sa strukturom, metodom i ciljem realizacije *Projekta* u cjelini i ovog potprojekta. Odabrani saradnici-eksperti u realizaciji projekta su: prof. dr Stevan Lilić, prof. dr Saša Popović, prof. dr Nikola Fabris, prof. dr Marijana Pajvančić, prof. dr Momčilo Grubač, prof. dr Olivera Vučić, prof. dr Veselin Pavićević, doc. dr Ivana Jelić, Miraš Radović i Dragan Pejanović. Radovi svih članova tima i saradnika-eksperata čine sadržinu Monografije. Saradnički tim raspravljao je o pojedinim temama iz tematike potprojekta, usmjeravao da se što uspješnije ostvari cilj. Organizovao je i dvije javne rasprave. Prvu o polazištima realizacije potprojekta, a drugu o preliminarnim rezultatima.

Monografija je strukturirana u tri dijela. Prvi dio čine radovi u kojima se obrađuju: teorijska stanovišta o ulozi, funkcijama i odgovornosti države uopšte u uslovima globalizacije; pozicija Crne Gore u okruženju i širim zajednicama u narednim decenijama, a time i ambijent u kojem će se u tom vremenskom periodu izgrađivati država Crna Gora u narednim decenijama XXI stoljeća; osnovni principi na kojima se ona ima izgrađivati i preciziranje uloge, funkcija i odgovornosti države Crne Gore u narednim decenijama i druga sa tim povezana pitanja. U drugom dijelu su radovi u kojima se konkretnije identifikuju pravci unapređivanja i modernizacije ključnih organa vlasti Crne Gore – Skupštine Crne Gore, izvršne grane vlasti, pravosudnih organa i Ustavnog suda Crne Gore. U trećem dijelu je *Završni sažetak* – tekst koji je, kao sinteza sadržine cjeline Monografije, dostavljen Autorskom timu cijelog *Projekta* za izradu sinteze sadržine svih 10 potprojekata.

Ukupnost koncepcije i sadržine svih radova iskazuje *viziju* ključnih pravaca izgradnje države Crne Gore u narednim decenijama XXI stoljeća.

Uloga i funkcija predgovora nije da prikazuje sadržinu Monografije. Njegova sadržina, ma koliko bila obimna i ma koliko bila kvalitetna, ne može zamijeniti njenu sadržinu. Za cjelovito upoznavanje koncepcije i sadržine vizije iskazane u ovoj Monografiji potrebno je studiozno čitanje i poznavanje koncepcije i suštine svih drugih devet monografija koje su rezultat realizacije *Projekta* u cjelini.

Radi doprinosa lakšem razumijevanju koncepcije, identifikovanju primarnih poruka sadržine ove Monografije, samo nekoliko konstatacija.

a) Globalizacija i sve veća afirmacija uloge pojedinca sa njenim procesima – dvije su osnovne i perspektivne odlike savremene svjetske zajednice. Uslovalo je to i na

metnulo pitanje uloge, funkcija i odgovornosti država (ima ih oko 200) u svijetu u neposrednoj i daljoj budućnosti. Rasprave o tome vode se i u Crnoj Gori već deceniju i po. U javnom životu Crne Gore iskazana su dva koncepta i modela države za čije se ostvarivanje u predstojećim tokovima izgradnje države Crne Gore zalažu različite društvene grupacije. Jedan koncept i model ima ime „mikrodržava”. To jest, država Crna Gora sa radikalno smanjenim obimom funkcija u odnosu na standardni obim funkcija država u svijetu, Evropskoj uniji i u okruženju, kojoj bi se, naročito, oduzele dvije funkcije: a) funkcija pravnog regulatora okvira tržišnog poslovanja, uključujući i finansijsko-berzansko poslovanje, i ta funkcija prenijela na aktere slobodnog i od države neograničavanog tržišta i b) funkcija socijalne pravde, i ta funkcija prenijela na aktere slobodnog i od države neograničenog tržišta i civilni sektor. Koncept i model države koji se, između ostalog, zasniva i na tvrdnji da se ništa kvalitetno ne može postići unapređivanjem i modernizacijom postojećeg koncepta države, već jedino radikalnim demontiranjem tog koncepta države i njegovom zamjenom konceptom i modelom „maksidržave”. Za izgradnju države Crne Gore po ovom konceptu i modelu zalaže se uticajni dio akademske strukture ekonomista, podržane iz kruga vršilaca finansijsko-berzanskih poslova i biznismena. Drugom konceptu i modelu primjereno je ime „maksidržava”. To jest, država koja ima ulogu i funkcije da rješava sve probleme u svim oblastima, da je država odgovorna za rješavanje svakog problema u društvu. Da je sverješavajuća. Iskazuje se čestim organizovanim i neizbrojivim pojedinačnim pritiscima iz više socijalnih struktura na državu da ona zadovoljava njihove svakodnevne potrebe i interese, od zapošljavanja, obezbjeđenja plata, do obezbjeđivanja i onih potreba i interesa čija priroda i obim opredjeljuju da se zadovoljavaju ličnim kreacijama, radom, putem solidarnosti ili na druge načine u radnim sredinama i lokalnim zajednicama.

Utvrđenje što pouzdanijeg činjeničnog i teorijskog temelja za odgovor na pitanje: *Koji koncept i model države Crnoj Gori vizijom odrediti da se izgrađuje u narednim decenijama XXI stoljeća*, sa kakvim društvenim karakterom, sa kojim oblikom organizacije vlasti, sa kojim institucijama i odnosima između njih, sa kojim položajem građana i za izgradnju stanovišta o označenim zalaganjima – nalagalo je i obavezalo da se utvrde teorijska stanovišta o ulozi, funkcijama i odgovornostima država u svijetu u uslovima globalizacije, o ulozi, funkcijama i odgovornosti država članica Evropske unije i država sa statusom njenih pridruženih članica. Zato je tome dato prvo mjesto u Monografiji.

Odgovor na postavljeno pitanje u Monografiji je: *Državu Crnu Goru u narednim decenijama XXI stoljeća izgrađivati kao državu koja ima ulogu, funkcije i odgovornost imanentne svim državama u istom vremenu u svijetu, posebno državama članicama Evropske unije i onim koje su potencijalne njene članice, među kojima su i male države (Malta, Luksemburg, Kipar, Island, itd.). Da ima i funkciju pravog regulatora slobodno socijalno-tržišnog privređivanja, uključujući i finansijsko-berzansko poslovanje. I funkciju socijalne pravde. Ne izgrađivati je, dakle, po konceptu i modelu ni „mikrodržave”, ni „maksidržave”.* Dati su i argumenti zašto to ne činiti. Na tom odgovoru, na tom utvrđenju, zasnovani su u ovoj Monografiji opredjeljenje *da se una-*

pređenjem i modernizacijom postojećeg oblika države prevazilaze sadašnji problemi i obezbjeđuje progres i vizija izgradnje države Crne Gore u narednim decenijama.

b) Sa naglašavanjem iskazano, u javnim akademskim raspravama u Crnoj Gori, stanovište da su inkompatibilni slobodno tržišno privređivanje i socijalna pravda i da se nužno opredijeliti za jedno ili drugo, nametnulo je obavezu da i ta tematika bude u središtu koncepcije Monografije i vizije koja se njom iskazuje. Utvrđeno je stanovište: i socijalna pravda i slobodno socijalno-tržišno privređivanje, oboje istovremeno. Kompatibilni su. Socijalno-tržišno privređivanje je nužno zato što je ono ključni faktor stvaranja materijalnog bogatstva, a ne država, koja vršenjem funkcija koje ima može doprinosti poboljšavanju uslova, ambijenta, za uspješno tržišno poslovanje, ali ne stvarati bogatstvo, sem izuzetno kada privatni kapital nema interesa za investiranje u proizvodnju nečega neophodnog. A socijalna pravda, „socijalna ulaganja” (Gidens) nužna je zato što je neizostavni i bitan dio dostizanja ljudske pravde, koja je, kao i istina, temeljna moralna i ljudska vrijednost u životu ljudske zajednice, oko koje se organizuje i održava zajednički život, koja je „vjenčana s ljudskim dostojanstvom” (Kostas Duzinas, *Ljudska pravda*). Faktor je koji „ne dopušta da se gubitak nečije slobode može opravdati dobrom drugih ljudi” (Džon Rols) i podrazumijeva „ispravnu ravnotežu u raspodjeli među sukobljenim zahtjevima” (Džon Rols), koja podrazumijeva „oduzimanje” onim koji imaju, bez ugrožavanja njihovog razvoja, radi obezbjeđivanja mogućnosti ostvarivanja osnovnih prava drugih koji nemaju, bez svoje krivice. „Oduzimanje” radi čovječnosti, humanizma, smanjenja tenzija i postizanja stabilnosti u društvu i društva kao cjeline. Zato je imperativna potreba društva. Bez toga ni biznis nema dugoročnu perspektivu.

Utvrđenje funkcije „socijalne pravde” utvrđenje je i obaveze države da svoje državno ustrojstvo i svoj pravni poredak izgrađuje tako da obezbjeđuju svakom sloju društva i svakoj ljudskoj osobi jednake šanse za razvoj, za ostvarivanje svojih prava, egzistencijalne uslove života i socijalnu sigurnost.

c) Društvo će se u budućnosti mijenjati brže i u kraćim vremenskim periodima nego do sada. Tražiće modifikacije modela upravljanja društvom ili i sasvim nove modele. To je nalagalo da se koncept izgradnje države ne ograničava krutim određenjima. Saglasno je to i sa koncepcijom *Projekta* u cjelini da se identifikuju ključni pravci.

Postiglo se koliko su vremenske i ukupne okolnosti omogućavale. Efekti znanja iskazani u ovoj viziji, naravno, zavisice i od politike, kao što uvijek efekti znanja zavise od politike.

Kao i svaki drugi sadržaj, i sadržaj iskazan u ovoj Monografiji podliježe odgovornoj naučnoj kritici i ocjeni. Biće utoliko djelotvornije ukoliko budu oslobođene sklonosti, u Crnoj Gori dosta izraženoj, da se slabe strane cjeline vide brže i sa snažnijim naglašavanjem nego što se vidi pozitivno u cjelini, ukoliko ne insistiraju samo na detaljima, sa zanemarivanjem sadržine cjeline. Ma koliko da je tačno da i kroz pojedine riječi ili rečenice struji dio sadržine koncepcije cjeline, ipak su najbitnija koncepcija i sržna sadržina cjeline. I ukoliko se više kriterijumski rangiraju vrijednosti činjenica i iskazanih stanovišta.

*Rukovodilac potprojekta
Akademik Mijat Šuković*